

УДК 711.11

Гончарик Р.П.,
Івано-Франківський університет права
ім. Короля Данила Галицького**РАДЯНСЬКА АРХІТЕКТУРА 70-х-80-х РОКІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА.
АНАЛІЗ ТА ПРОБЛЕМИ**

Висвітлюється архітектурна діяльність в СРСР 1980-х рр. Тоді на тлі офіційної державної архітектури, що створювалася на базі проектних інститутів, несподівано яскраво, в повний голос заговорили молоді самостійні автори. Створена в 1980-і рр. потужна хвиля так званої «паперової» архітектури, яка висловила позицію покоління архітекторів-нон-конформістів створила прецедент для нових формальних та естетичних пошуків. Багато сучасних архітекторів, що займаються, активним проектуванням, часто використовують досвід архітектурного проектування 1980-х рр.

Ключові слова: громадське будівництво, соцреалізм, зміни в просторі, житлове будівництво, промислове будівництво.

Постановка проблеми. Проблематика даної статті полягає в потребі визначення основних принципів архітектурно-просторового розвитку архітектури 1975-1989 рр. у м. Івано-Франківську, для обґрунтування підходів до збереження та вивчення «радянської спадщини».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Івано-Франківськ є об'єктом досліджень багатьох науковців, а особливо у питаннях архітектурного розвитку. Однак загальної картини архітектурно-просторової трансформації міста в радянський період ще не створено.

Серед публікацій, які стосуються даної теми, слід вказати ґрунтовні праці, в яких зібрана першоджерельна інформація, багатий фактологічний матеріал та наукова термінологія. Мова йде про публікацію З.Б. Соколовського «Архітектори радянського періоду», матеріали з питань наукових та технічних досягнень в галузі архітектури, викладені у наукових публікаціях «Строительство и архитектура», наукові публікації у виданнях радянського періоду «Техническая эстетика», «Современная архитектура», в яких опубліковано матеріали про досвід проектування радянської й зарубіжної архітектури.

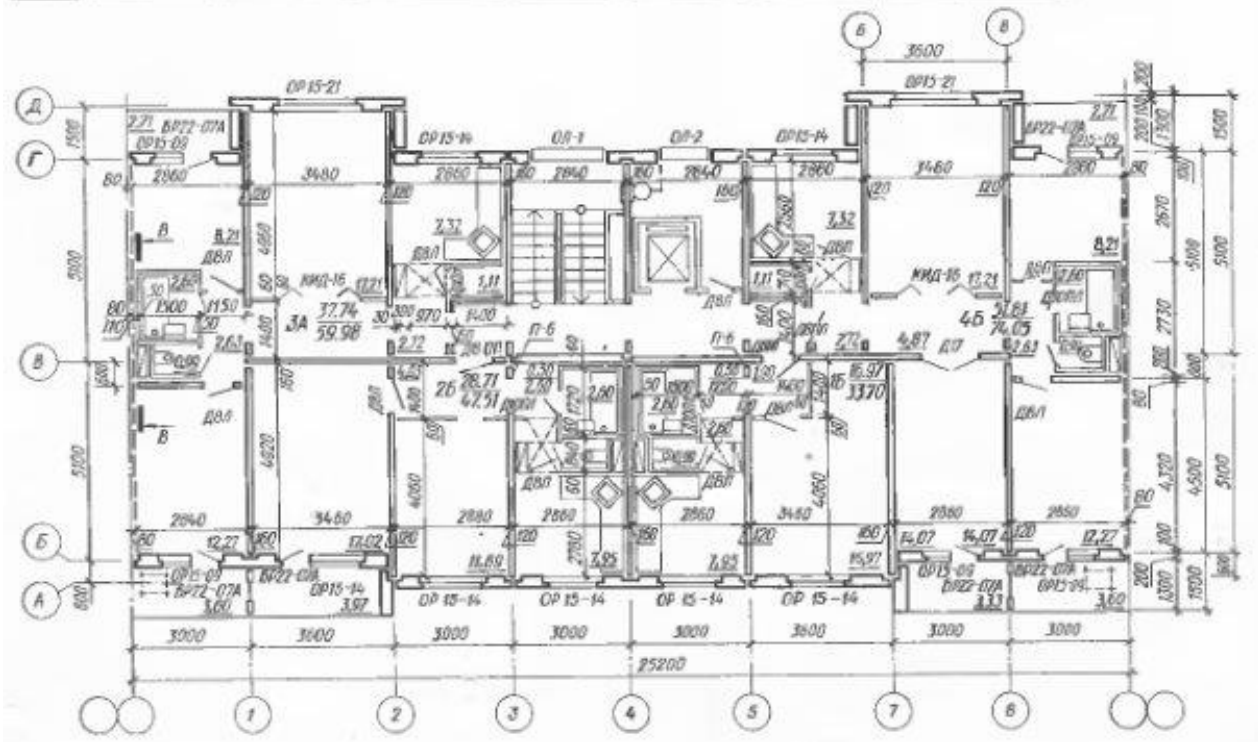
Постановка завдання є аналіз та оцінка громадського, житлового та промислового будівництва Івано-Франківська кінця радянської доби та

обґрунтування підходів до збереження та використання «радянської архітектури» в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стильова гамма радянської архітектури громадських будівель в 1970-х-1980-х рр. стає більш варіативною. Житлова архітектура при цьому до кінця існування СРСР залишається практично поза сферою повноцінної індивідуальної архітектурної творчості. З'являлися такі характерні риси, як сувора осьова симетрія планів і фасадів, вираження на фасадах тектоніки стійко-балкової системи зі спрощеними колонами і антаблементом, виявлення в об'ємно-просторових композиціях таких якостей як монументальність, тяжкість, стійкість і т.д .

Свої особливості у досліджуваній період мало житлове будівництво. Зокрема у другій половині ХХ сторіччя місто Івано-Франківськ поглинуло села Софіївку, Вовчинець, Рінь, Микитинці, Угорники, Опришівці, Хриплин, Крихівці, Пасічну. У 1978-му затверджено генеральний план Івано-Франківська, який розробив інститут Діпромісто». При розробці планувальної структури мікрорайону Пасічна Броніслав Мартин був головним архітектором у співавторстві з архітекторами Ярославом Гуменюком та Ярославом Процаком. Розробка полягала у прив'язці типових п'яти- та дев'ятиповерхових житлових будинків з інфраструктурою з урахуванням рельєфу території. Комунікації було прокладено від вул. Галицької аж до залізничної колії, але потім з'ясувалося, що частина цієї землі не належить місту. І тому цю частину району від вул. Хіміків не було забудовано, хоч проект детального планування з інженерним забезпеченням було виконано повністю. Котельня для цієї частини району виявилась зовеликою і тому не була укомплектована. Стоїть вона пустою і до сьогодні [1,93-94с].

Здійснювалася забудова міста 9-поверховими типовими житловими будинками серії 111-96 з одночасним спорудженням закладів культурно-побутового обслуговування населення, повним благоустроєм, інженерним обладнанням і озелененням території. Проводилось будівництво за кошти населення жилих будинків: кооперативних багатоповерхових у жилих районах міста, індивідуальних - у селах: Тязеві, Клузові, Загвізді, Драгомирчанах, Підлужжі, Глибокій, Горохолинні, Грабовці, Дзвинячі, Жураках, Іваниківці, Космачі та інших населених пунктах. Якщо вести мову про серію 111-96, то це серія великопанельних житлових будинків для будівництва в Києві, містах і селищах України, а також деяких територій Росії. Перші будинки цієї серії були побудовані в 1975 році в Києві за адресами вулиця Олександра Бойченка, 6 і 12. До 1986 року в Києві будувалися дев'ятиповерхові будинки, після - десятиповерхові.

Серії 111-96 типового житлового 9-поверхового будинку у м. Івано-Франківську по вул. Вовчинецька (Гагаріна)(будинки працівників заводу "Позитрон")

Серії 111-96 типового житлового 9-поверхового будинку

Будинками даної серії були забудовані основні спальні райони. Також часто ці будинки будувалися і в якості точкової забудови в навколоцентральних районах міста. Висота приміщень становить 264 см. У типовій секції 4 квартири

на поверсі (дві двокімнатних та дві трикімнатних) в торцевих секціях - одна однокімнатна, дві двокімнатних та одна трикімнатна. Кожна квартира обладнана лоджією або балконом. Кімнати та санвузли роздільні. У кожній секції один - ліфт вантажопідйомністю 400 кг і сміттєпровід в приміщенні за ліфтом. Опалення, холодне і гаряче водопостачання - централізовані. Матеріал зовнішніх стін - одношарові керамзитобетонні плити товщиною 35 см. Внутрішні стіни та перекриття - збірні залізобетонні панелі товщиною 16 см.

Виходячи з історії будівництва серії, можна виділити такі модифікації:

1) 1975-1977 - дев'ятиповерхові будинки з пофарбованими зеленим і синім кольором панелями, з великими вікнами як у квартирах, так і на сходовій клітці.

2) 1978-1980 - дев'ятиповерхові будинки з облицьованими неглазурованою плиткою панелями, з великими вікнами в квартирах, але вікнами поменше на сходовій клітці. Вхідна група у цих будинків монументальніше, ніж у попереднього варіанту.

3) 1980-1982 - вдома, ідентичні попередньої модифікації, відмінність тільки в скляній вхідній групі.

4) 1982-1987 - дев'ятиповерхові будинки зі зменшеними віконними палітурками як в квартирах, так і на сходах. З'явилася кольорова глазурована плитка на фасадах [6].

Отже, якщо вести мову про житлову забудову та територіальний розвиток міста, то були створені нові житлові масиви на вільних від забудови ділянках і за рахунок реконструкції існуючої забудови (крім території південно-західної частини міста, яка знаходиться в шумовій зоні діючого аеродрому). Також були включення в межі міста села Вовчинець, Угринів, Угорники, Микитинці, Хриплин, Ямниця, Крихівці.

Що стосується будівництва громадських об'єктів то у 1975 р. завершено спорудження восьмиповерхового готелю «Україна», розрахованого на триста вісімдесят вісім місць. Івано-Франківський аеропорт обслужив 210000 пасажирів. Було споруджено приміщення ПТУ №21 (нині вище професійно-технічне училище №21). Був зданий в експлуатацію Будинок політосвіти з великим конференц-залом (нині Центр естетичного виховання молоді по вул. Незалежності). У січні 1976 р. споруджено нову дитячу поліклініку. З 1978 р. розпочав свою роботу технікум торгівлі. У 1978 р. також відкрито погруддя Каменяра на вул. І. Франка, його автор — скульптор А.П.Болюк. У квітні 1979 р. — відкрито нову стоматологічну поліклініку. 27 лютого 1980 р. було прийнято рішення про знищення одного з найстаріших цвинтарів України, який був розташований на місці нинішнього Меморіального скверу. У 1980 р. при Івано-Франківському педінституті ім. Василя Стефаника було урочисто

відкрито музей історії освіти Прикарпаття. В приміщенні костьолу (нині на майдані Шептицького) відкрито обласний художній музей. Завершено спорудження нового приміщення для обласного музично-драматичного театру ім. І. Франка, куди наприкінці року вже переїхала вся трупа. У 1980 р. відкрито новий міст над залізницею по вул. Незалежності. З 1982 р. зданий в експлуатацію новий кардіологічний корпус обласної лікарні (нині-вул. Гетьмана Мазепи), побудований угорськими будівельниками. 1982 р. до міста було приєднано село Вовчинець. Авторам художньо-декоративного оформлення обласного муздрамтеату присуджено Державну премію України ім. Т.Г.Шевченка в галузі архітектури.

У січні 1983 р. в обласному центрі відкрилося нове кафе "Атлант". Цього ж року відкрився новий будинок меблів по вул. Галицькій.

Березень 1984 р. ознаменувався відкриттям нового корпусу обласної дитячої лікарні. Цього ж року на території обласної лікарні в мікрорайоні Пасічної відкрито пам'ятник інтернаціонального трудового співробітництва українських і німецьких будівельників «Полум'я миру». У 1987 р. урочисто відкрито СШ №21. У 1988 р. закінчено будівництво нового восьмиповерхового навчального корпусу Івано-Франківського педагогічного інституту ім. В. Стефаника. Осінню 1988 р. закінчено комплексну реконструкцію центральної частини вул. Незалежності, яка стала пішохідною. У січні 1989 р. площа міста становила вже три тисячі триста вісімдесят гектарів, а його населення — двісті сорок чотири тисячі сімсот чоловік. Тут було розташовано сорок сім промислових підприємств, які випускали більше ста вісімдесяти видів промислової продукції. В місті працювало триста дев'ятнадцять магазинів та триста підприємств громадського харчування. В Івано-Франківську функціонували три інститути (тринадцять тисяч двісті студентів), одинадцять профтехучилищ (сім тисяч чотиреста учнів), дев'ять середніх спеціальних закладів (чотири тисячі вісімсот учнів), двадцять дев'ять загальноосвітніх шкіл (двадцять вісім тисяч сімсот дітей), п'ятдесят три дитсадки, п'ять лікарень.

У березні 1989 р. відбулося відкриття приміщення Центрального критого ринку. Влітку 1989 р. розпочалися розкопки в урочищі Дем'янів лаз, де було знайдено останки чотирьохсот двадцяти двох жертв сталінський репресій 1939-1941 рр. 1 вересня 1989 р. урочисто відкрита експериментальна середня школа №23, структурний підрозділ Прикарпатського університету. 27 жовтня 1989 р. була урочисто відкрита перша міжнародна художня виставка-бієнале "Імпреза-89".[4]

У 1977 році в центрі міста Івано-Франківська на вул. Дністровській 5 почалося проектування критого ринку (на той час велике місто просто не мало критого ринку). Автором містобудівної концепції ринку став архітектор

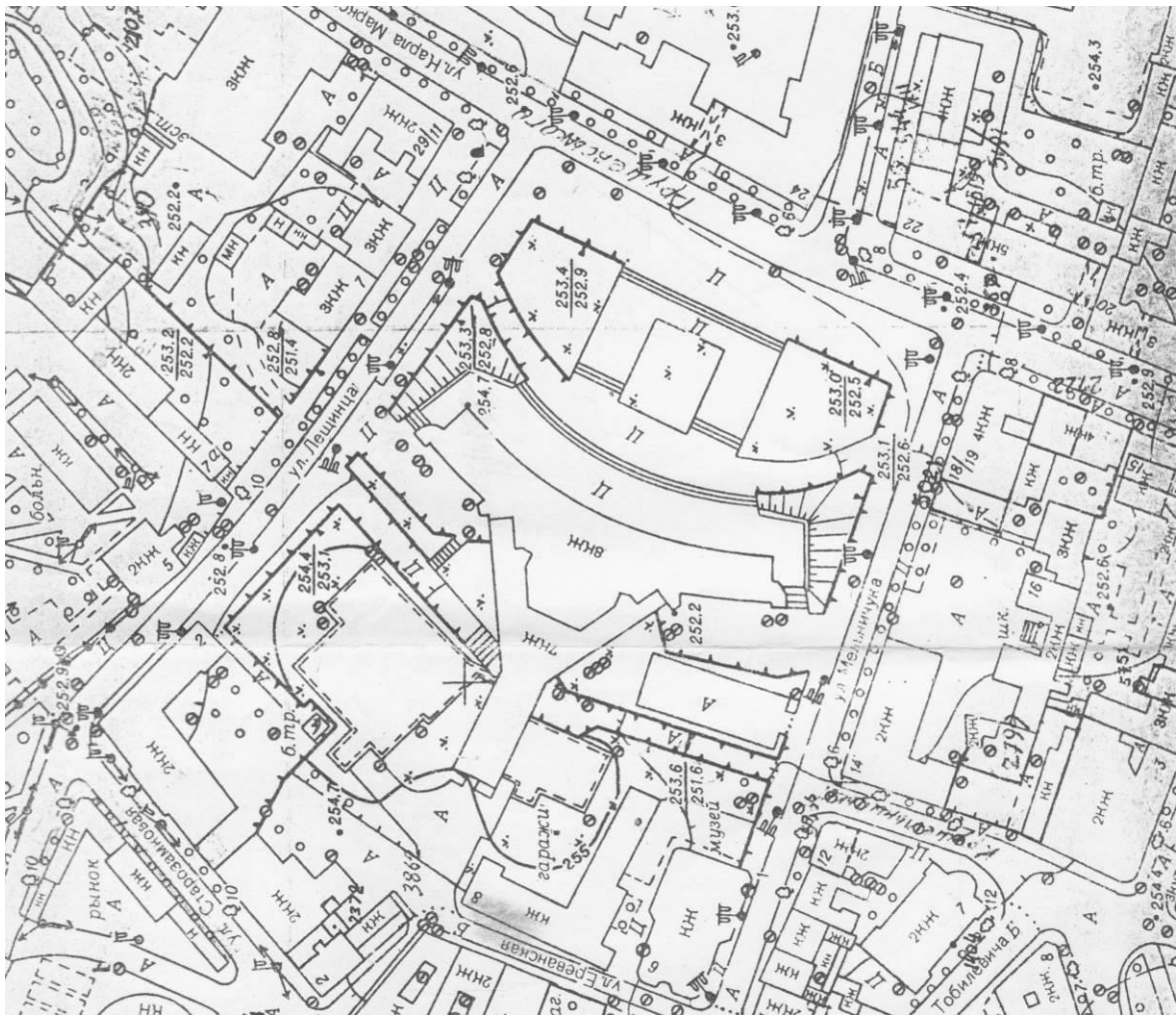
Броніслав Мартин. За первинним задумом це мала бути типова квадратна у плані споруда, але вона не отримала схвалення (як з об'ємного, так і з містобудівного погляду).

На пропозицію інженера - конструктора Зеновія Давидюка спільно з науковцями Львівської політехніки вирішили запроектувати та спорудити ринок круглої форми. Вперше було використано 80-метрові у діаметрі опорні конструкції нижнього ярусу і 18-метрові складки верхівки. Автор кінцевого конструктивного рішення — інженер-конструктор Орест Івасик. Останнім часом з боку головного фасаду здійснено металеву прибудову, що закрила первісний вигляд споруди, а металеві опорні конструкції закрили частину вікон будівлі, погіршивши інсоляцію критого ринку. Розташування такого потужного об'єкта торгівлі в центрі міста вже сьогодні створює транспортні проблеми в цій частині. Як свідчить «Енциклопедичний словник Івано-Франківська», «критий ринок такої архітектурної складності будувався в Україні вперше» [1, 91-92с].

Продуктовий ринок. Івано-Франківськ 1990 р.

У 1980-х роках почали спорудження нового будинку для обкому компартії (так званого «Білого дому») та великої соцреалістичної площі з драмтеатром, готелем, потворними „хрущовками” та неодмінним пам’ятником Леніну.

Генплан будівлі міськвиконкому, обласної та міської рад (1980-ті роки)

Будівля міськвиконкому, обласної та міської рад (1980-ті роки)

Музично-драматичний театр імені Івана Франка, готель Україна 1979 р.

«Цю площу варто було б зберегти недоторканою, як приклад соцреалізму, – вважає пан Панчишин. – З одного боку – типовий радянський театр, відмінністю якого є тільки рельєф з білого каменю на фасаді, широка площа, готель, потворні «хрущовки», широкі дороги – і все це довкола пам'ятника Леніну. І далі вздовж вулиці Незалежності до мосту – будівлі типового соцреалізму.[2]

Свою специфіку мало і промислове будівництво. У 1975 р. державна комісія прийняла перший пусковий комплекс заводу «Автоливмаш», де розпочався випуск промислової продукції. На заводі «Позитрон» діяло десять цехів та три окремі дільниці. У січні 1976 р. випустив першу свою продукцію Івано-Франківський завод тонкого органічного синтезу (нині фірма "Барва"). 1976 р. вийшов на проектну потужність завод «Автоливмаш». Дав першу продукцію Івано-Франківський завод великопанельного домобудування. У 1976 р. на Івано-Франківському лісокомбінаті налагоджено випуск щитового художнього паркету. 1977 р. створено виробничі лісозаготівельні об'єднання «Прикарпатліс» та об'єднання «Прикарпатбудматеріали». У 1977р. паровозоремонтний завод перейшов на ремонт тепловозів. У 1978р. першу продукцію видав Івано-Франківський завод механічних пресів, нині об'єднання «Карпатпресмаш». У 1979 р. до нового приміщення в Пасічній переїхав Прикарпатський радіозавод, який перед тим діяв у смт.Лисець. У 1981 р. на території локомотиво-ремонтного заводу був відкритий пам'ятник — на п'єдестал став старий паровоз-ветеран. У 1985 р. на Івано-Франківському арматурному заводі, де виготовлялися герметичні клапани та інша арматура для магістральних трубопроводів, працювало дві тисячі чоловік. Лютий 1985 р. ознаменувався тим, що на заводі ТОС змонтовано лінію для виробництва

барвників для шкіри. У січні 1987 р. здано в експлуатацію перший в республіці Івано-Франківський завод-автомат по виробництву керамічних матеріалів.[4.]

У 1972 році на болотистих землях приміського Хриплина розпочалися будівельні роботи по спорудженню заводу «Автолившаш» - унікального в той час для Радянського Союзу підприємства, на якому випускали автоматизовані механічні лінії (здебільшого для заводів оборонної промисловості). До промислової зони від станції Хриплин проклали залізничну вітку. На території заводу споруджували десятки цехів, які під одним дахом займали площу сотень тисяч квадратних метрів. Поруч зводили лабораторний корпус, обладнаний для проведення випробувань в умовах, наближених до ливарного виробництва, шестиповерхову будівлю конструкторського бюро, яке мало статус наукового інституту, двоповерхову їдальню, в якій за півтори години обідало до трьох тисяч осіб, ще одну шестиповерхівку для дирекції, обчислювального центру, побутових служб, бібліотеки.

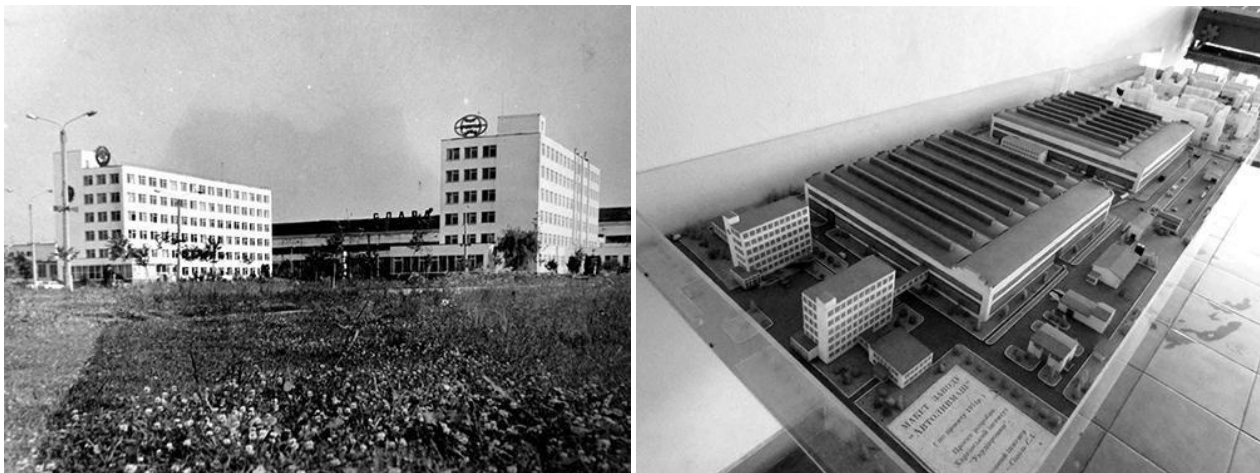

Фото та макет заводу «Автолившаш»

Старі працівники «Автолившашу» розповідають, що на адресу заводської бібліотеки свого часу передплачували десятки закордонних технічних журналів, для роботи з якими залучали перекладачів із півтора десятка мов. Для вивчення світового досвіду роботи на франківський завод закупили близько сорока іноземних автоматизованих ліній з експлуатаційною документацією, з яких відібрали сім найперспективніших, які лягли в основу майбутніх розробок «автолившашівців». [3.]

Розглянувши особливості архітектури м.Івано-Франківська у 1975 по 1989 роках, слід зауважити, що роль міста було одним з центрів машинобудування і металообробки, хімічної промисловості та промисловості будівельних матеріалів, а також промисловості, необхідної для безпосереднього

обслуговування населення міста і приміської зони та забезпечення потреб міського будівництва.

Висновки.

Таким чином, основними напрямками розвитку міста в цей період було подальше зростання Івано-Франківська як адміністративного, промислового і культурного центру Івано-Франківської області. Відбулися зміни та розвиток в архітектурно-планувальній структури міста відповідно до вимог тогочасного містобудування. Насамперед це зосередження нових промислових підприємств і складів у північному та південно-східному промислових районах. Забезпечено винесення промислових підприємств, які знаходяться в сельбищній зоні міста і не мають умов для розширення, на нові ділянки, передбачені генеральним планом у промислових районах міста та у приміській зоні. Відбулося упорядкування житлових районів і мікрорайонів із створенням необхідного комплексу закладів культурно-побутового обслуговування населення та зелених насаджень.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія /111-96 (серія домов) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://ru.wikipedia.org/wiki/111-96_серія_домов
2. Горшеньов К. Майбутнє Станіславова/К.Горшеньов // газета Прикарпатська правда/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zbruc.eu/node/11991>.
3. Державний архів Івано-Франківської обл. - Ф. П–1. Оп. 1. Спр. 3093, арк. 95.
4. Скваторон Б. Примара промисловості/Б.Скваторон // газета Галицький кориспонтент/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gk-press.if.ua/node/7511>
5. Соколовський З. Архітектори радянського Івано-Франківська/ З. Соколовський. – Івано-Франківськ, 2014. – 108 с.
6. Укрзахідпроектреставрація: Вісник. –. 1996. – Ч. 5. – С. 31– 43.

АННОТАЦІЯ

В статье освещается архитектурная деятельность в СССР 1980-х гг. Тогда на фоне официальной государственной архитектуры, которая создавалась на базе проектных институтов, неожиданно ярко, в полный голос заговорили молодежи самостоятельные авторы. Созданная в 1980-е гг. Мощная волна так называемой «бумажной» архитектуры, которая выразила позицию поколения архитекторов-нон-конформистов создала прецедент для новых формальных и эстетических поисков. Много современных архитекторов, занимающихся

активным проектированием, часто используют опыт архитектурного проектирования 1980-х гг.

Ключевые слова: общественное строительство, соцреализм, изменения в пространстве, жилищное строительство, промышленное строительство.

ANNOTATION

The article highlights the architectural activity in the Soviet Union of the 1980's. Then, against the background of the official state architecture that was created on the base of design institutes, suddenly bright, full voice talking young independent authors. Established in the 1980's. Powerful wave of so-called "paper" architecture which has made the position of generation of architects and non-conformists created a precedent for new formal and aesthetic research. Many modern architects engaged, active in design, often use architectural design experience of the 1980's.

Keywords: Civil Engineering, Socialist Realism, changes in space, housing construction, industrial construction.